

דפי עיון במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת

פרשת מקץ

תשע"ז

א. רש"י הירש .
פרק מא' פסוקים ז', ח':

והנה, אם "שבל" מציין התמוטטות פתאומית של כוחות, הרי אפשר הדבר כי "שבולת" - כדוגמת "מערבולת" - מציינת גם התפתחות פתאומית של כוחות, שעד כה זרמו אל מטרם, והיו מלוכדים רק בכוח, כפי שדבר זה מתגלה בשבולת החד-פסיגית. ללא סימן וללא זכר לעשיית פרי, עולה הגבעול הפשוט והאחיד, ולפתע נובט הפרי ונוצרת עטרת הגרעינים. (ה) ותפעם. רוחו נפעמה, כביכול נחבטה והוכחה.

חרטומי משורש "חרט": הבקיאים בכתב התמונות החרוט. החרטומים הורגלו תדיר אצל פתרון סמלים, ומהם אפשר היה גם לצפות לפתרונו של חלום. ואין פותר אותם לפרעה. עצם העובדה שלא הבינו את החלומות כחלום אחד, וכן הגישה השרירותית אל הפתרון, הם שגרמו לפרעה שלא ימצא סיפוק בפתרונותיהם השונים.

5: וייקץ פרעה והנה חלום. עד כה נדמה לו החלום כמציאות גמורה, וגם אחרי שהתעורר היה הרושם כה חזק עד שהיה זקוק להכרה מלאה כדי לראות בו חלום.

שבליים. "שבולת" משורש "שבל". הוראת היסוד של "שבולת" איננה ברורה. "שבל" קרוב בלא ספק אל "שפל" וכן אל "שול": השפה התחטונה של בגד. מוזר הדבר שמלה זו, עצמה, "שבולת", מציינת גם את מערבולת הנהר, "שבולת שטפתנו" (תהלים כט, ג). מערבולת נוצרת בשעה שזרמי מים פורצים לפתע אל מעמקי התהום; נמצאת הוראה זו של "שבולת" כוללת את הוראת "למטה", המצויה גם ב"שול" ו"שפלי". בהתאם לכך יהיה גם "שביל", לא דרך סתם, אלא דרך היורדת במדרון תלול, בניגוד ל"מסילה" משורש "סלל" - נתיב הפגנה אל על. ועי' גם הירוש' ד' י"ז ע"ב.

אלוה

1. מה קדיוק מוסיף פרשנו מיאורו לפסוק ז'?
2. איך מביין פרשנו כאן את "שבליים"?
3. מה הסברו ל"ותפעם"?
4. מה היתה טעותם של החרטומים ואיך פרעה הביין זאת?

* * *

ב. כלי יקר

פרק מב' פסוקים י'-יא':

י-יא] ויאמרו אליו לא אדני וגו', בלנו בני איש אחד נחנו. על פן היינו מתיראים בעין הרעה, השולט ביותר בשרואין מספר אחים יפה תאר במקום אחד, מאלו היה כל אחד בן איש אחר, וכן צוה לנו אבינו: "למה תתראו", ומזה למדנו להטמין עצמנו בתוך הבאים, ואם בן "לא היו עבדיך מרגלים", כי כל איש בחזקת

בשרות הוא, ומי שרוצה להוציאו מחזקתו עליו להביא ראיה, ומאחר שאין לה ראיה אחרת כי אם ההטמנה בתוך הבאים, והרי אנו מתרצים זה ואין לה ראיה, וממילא נדחו גם דבריו של ערות הארץ באתם לראות. ולא הצרכו האחים לזכר זה, כי גם יוסף הודה שטענת ערות הארץ באתם לראות תלוי בטענת מרגלים אתם, וכשנדחית טענת מרגלים אתם - אם בן ממילא נדחית גם טענת ערות הארץ.

1. איך פרשנו מסביר את תשובת האחים?
2. מה רצו להשיג בכך?
3. האם יוסף - זכאורה - השתכנע?

* * *

ג. קדושת לוי.

פרק מב' פסוקים ו', ז':

היה רע להם, לכן יוסף הצדיק בשעה שהשתחו לו אחיו התנכר אליהם, כדי שלא ירע בעיניהם על הניצוח שהוא מנצח אותם בקיום החלומות, וידמו שהם משתחווים לאחר, ובאמת יוסף הוא מלך, ולא יהיה להם עצבות על השתחוויה, כי יבינו שהם משתחווים למלך אחר. וזה שאמר הכתוב 'וישתחו לו' וכו', 'ויכירם' שיהיה להם עגמת נפש, 'ויתנכר אליהם' שלא יהיה להם עגמת נפש וצער על שהוא נצח אותם.

ואפשר לומר שזה היה כוונת יוסף הצדיק שלא הודיע לאביו שהוא מלך ושהוא חי (עי' רמב"ן להלן מב, ט; בעלי התוס' לעיל פסוק א), שיוסף ידע שיקוים החלומות אשר חלם לו על אחיו שיבואו וישתחו לו, ואילו היה מודיע לאביו והיו באים אחיו והשתחו לו, היה להם צער מזה שנצח אותם, כי ידיעת אביו היה גם ידיעה להם, לכן לא הודיע לאביו כדי שלא יצער את אחיו, כדי שיבואו וישתחו לו ולא ידעו למי משתחווים, וידמו שמשתחווים למלך אחר:

ויבאו אחי יוסף וישתחו לו אפים ארצה וירא יוסף את אחיו ויכירם ויתנכר אליהם (מב, ו-ז). ויש להבין מה בא להשמיענו בזה שכתוב 'ויתנכר אליהם'. ונראה, דהכתוב בא להשמיענו בזה צדקת יוסף הצדיק, כי הגה יוסף חלם לו שאחיו ישתחו לו, כדכתיב 'והנה אנחנו מאלמים' כו' (לו, ז-ח), 'והנה השמש' כו' (שם פסוק ט), ואחיו לא רצו במלוכת יוסף עליהם. והנה דרך הטבע כשאדם מנצח את חברו, וזה יודע שהוא מנצח אותו, דהיינו שיודע שמזה האדם היה לו הנצוח, אזי רע לו ויש לו עגמת נפש גדול, אבל כשהוא מנצח ואין חברו יודע ממי הוא מנוצח, אז אין לו רע כל כך.

והנה בכאן יוסף נצח את אחיו בקיום החלומות אשר חלם לו שאחיו ישתחו לו, ובאמת הם לא רצו בזה שיוסף ינצח אותם ויצטרכו להשתחוות לו. וזה היה צדקת יוסף הצדיק, שבשעה שהשתחו לו ונמצא הוא נצח אותם, אילו היו יודעים שזה שהשתחו לו הוא יוסף,

אלות

1. מה בדיוק הקושי שפרשנו מוצא כאן?
2. איך הוא מסביר את התנהגות יוסף כלפי אחיו?
3. לפי זה מה הצטב רצה יוסף להשיג כאן?
4. בדרך זו מסביר פרשנו גם אתן אי הודעת יוסף לאביו על מצבו הטוב במצרים, מה ביאורו?

* * *

והנה בענין דבור קשות, ישתומם כל משפיל, מה ראה יוסף על פכה לצער את אביו ואת אחיו חנם. ומה שפרש הרמב"ן שעשה כל זה כדי שיתקיימו החלומות וכו', אם ירצה ה' בקיימם - הנה יתקיימו מעצמם, ויוסף מה פעל. והנראה לי בזה, שמה שלא גלה לאביו עדין כי הוא חי, לפי שחשב: אם הקדוש ברוך הוא לא גלה לו, אם בן רצה הקב"ה בצערו עשרים ושתים שנה, מדה כנגד מדה, ואיך יגלה הוא מה שפסה הקב"ה, כי מצא בשכלו שנגזר על אביו צער עשרים ושתים שנים שלמים מיום ליום, כנגד אותן עשרים ושתים שנים שלא קים מצות כבוד אביו, ואחר שנשלמו אז נתודע יוסף אל אחיו.

ד. בלי יקר.

פרק מד' פסוק ז':

וַיִּכְרֹם וַיִּתְנַפֵּר אֵלֵיהֶם וְגו'. מה שחזר ואמר שנית: 'ויכר יוסף את אחיו', לפי שההפך ראשונה קאי על צורת פניהם, שהיה מכיר מי המה, וההפך שניה קאי על עניני האתוה והרחמנות כפרוש רש"י. ובקצה פרש: מתחלה - 'ויכרם ויתנפרי', מכיר ואינו מכיר; ואחר שאמר מארץ כנען באו, אז הכירם הפך גמורה כי אחיו המה. והראב"ע פרש, שמתחלה היה מספק מי ראובן מי שמעון, ואחר כך כאשר נתישב בהם הכירם הפך גמורה מי ומי ההולכים.

ועל ידי סבוב זה ישתחוו לאלמתו של יוסף, כי יבואו בעלילת "מרגלים אתם לראות ערות הארץ באתם", ובוזה נתמרק העון שחשבו את יוסף למרגל הבא לראות ערות מעשיהם.

וכנגד מה שהשליכו את יוסף לבור - "ויאסף אתם אל משמר" (להלן פסוק יז), פרש רש"י: בית האסורים, דהינו בור, כמו שכתוב ביוסף: "ויתנהו אל בית הסהר" (לעיל ט, כ), ויוסף אמר: "כי שמו אתי בבור" (לעיל מ, טו). והכרח רש"י לפרש פן, שאם היה בית המשמר באיזו חדר לא היה מדה כנגד מדה, לפיכך "ויקח מאתם את שמעון", כי הוא השליכו לבור.

ואמר דרך ודי: "אבל אשמים אנהנו" וגו', לפי ששמעו שאמר יוסף: "את האלהים אני ירא" וגו', וראוי האמת שפך הוא, שהרי גמל חסד עמהם ושלח רעבון ביתם, ולא עבב כי אם את שמעון, אם פן אין לתלות כל הקורות במושל עו ומעליל, שהרי הוא ירא אלקים, אלא ודאי שעונותם הטו אלה, על פן היו מתודים אחר שאמר: "את האלהים אני ירא", ולא קדם לכך שנתן את כלם במאסר, לפי שאחר כך ראו עין בעין שבמדה שמדדו נמדד להם.

ומה שצער את אחיו, עשה כל זה למרק עונם במה שמכרו אחיהם, וגדול עונם מנשא, וצריכין מרוק יסורין מדה כנגד מדה. וקרוב לזה פרש מהר"י אברבנאל, והנני מוסיף על דבריו לפרש כל הפרטים והקורות, פי עלילה ראשונה של "מרגלים אתם" - למרק העון שחשבו את יוסף למרגל ורכיל לראות ערות אחיהם, פי בבואו אליהם דתינה כתיב: "ובטרים יקרב אליהם" וגו' (לעיל לו, יח). פי המה חשבו שרצונו להתקרב אליהם ולרגל מה יעשו אחיו, כדי לחזר ולהביא איזו דבה לאביו עליהם, וכל רכיל גורם לשפיכת דמים, כמו שכתוב: "אנשי רכיל היו כף למען שפך דם" (יחזקאל כב, ט), לפיכך בטרים יקרב אליהם להרג אותם יתנבלו המה להמיתו, פי חשבו שהבא להרגך השפם להרגו בטרים יקרב הוא אליך. ולכך נאמר "ויזכר את החלומות" קדם שאמר אליהם "מרגלים אתם", לפי שזכר שחלם לו "והנה תסבינה אלמתיכם" (לעיל לו, ז), ולא פרש מהו הסבוב, אלא ודאי שסופם להיות בעלילות מרגלים, פי כל מרגל הולך ומסבב את כל העיר לראות מהיכן היא נוחה לכבש, וראיה ממה שזכרנו בעשרה שערי העיר סחור סחור,

אלות

1. למה פצאייט: "ויכרם, ויכר" ומה ההבדל ביניהם?
2. מה הקושי הדול שפרשנו מביא ולמה אינו מקבל את דעת הרמב"ן?
3. למה לא דיבה לאפיו את היותו ופצלו?
4. למה לא דיבה כאן לאחיו?
5. פרשנו מרחיב ומסביר את התנהגות יוסף, התוכף להסבירו?
6. מה היתה תאוצת האחים על התנהגות יוסף אליהם?
7. מה המסקנה עצמינו ללמוד מתוך הסברו על פרשנו?

* * *